

Természetvédelem

Visnyeszéplak valóban kivételes természeti környezetben fekszik. Északról-északkeletről a Zselici Tájvédelmi Körzet által határolt település ligetes gyümölcsösei, elszórt házaival első látásra kedves hely benyomását kelti. Nincs a közösség tagjai között vita arról, hogy az alapvető természetvédelmi szabályokat betartsuk, és az idegenekkel is betartassuk (szemetelés, motorozás, hulladékégetés stb. tiltása, védett növények, madarak óvása).

Évekkel ezelőtt elindítottunk egy folyamatot, amelynek célja Visnyeszéplak teljes területének helyi védelme. Sajnos megint csak a hatóságok, illetve néhány tulajdonos aggályai miatt a folyamat lelassult, és a terveinket is át kellett dolgoznunk, de remélhetőleg 2009-ben megvalósul a védettség.

A falvak emberének elvették az életcélját, nem látja saját helyét, szerepét a világban. Évezredek szokásai és szerepei váltak semmivé pár évtized alatt. Egy ősi, szerves rendszer elemeit verték szét a demokrácia és a modernizáció maszlagjával. Az értelmes, boldog élet elemeit ködös, virtuális kényelem-habokkal zúzzák szét.

Pedig mire lenne szüksége az embernek az értelmes, gondtalan élethez? Tiszta vízre és levegőre, tiszta élelemre és emberi kapcsolatokra, szerető közösségre. Sokkal egyszerűbb és könnyebben elérhető dolgokról van szó, mint amikért ma folyik a hajsz (siker, pénz, nők, csillogás...). Az Igaz dolgokhoz vezető út mindig egyszerűbb és egyenesebb. A falusi embernek – és minden embernek – vissza kell találnia a testre szabott feladataihoz, a természettel való együttműködéshez, a kisléptékű, átlátható tevékenységekhez, amelyeket örömmel lehet végezni, és másoknak is örömet okozni általa. Valami hasonlóval próbálkozunk mi is Visnyeszéplakon, immár közel húsz éve...

forrás: Ökotáj – 41.sz. (2009)

GROMON ANDRÁS

A TALPRAESETT JÉZUS

*A téma ötletgazdájának,
Karlócai Miklósnak ajánlom.*

Ha az evangéliumokat olvasva nemcsak arra figyelünk, mit tanított Jézus, hanem arra is, *hogyan*, akkor nem nehéz észrevennünk, hogy „fölényes biztonsággal”, sőt – főként az ellenfeleivel folytatott vitákban – rendkívül szellemesen, talpraesetten, mondhatni „slágfertig” módon tanított. Olyannyira, hogy talán nem túlzás azt állítani: nemcsak tanításának tartalma volt zseniális, hanem az is, ahogyan azt alkalmazta, különösen a számára veszélyes helyzetekben, amelyekből „játszi könnyedséggel” vágta ki magát.

Ahhoz azonban, hogy ezt igazán érthessük és értékelhessük, nemegyszer meglehetősen sok „háttérinformációra”

van szükségünk Jézus vallási környezetéről. Ezeknek az adatoknak a fölidézése talán kissé nehézkesé teszi témánk bemutatását, de remélhetőleg megéri a fáradságot.

*

Jézus és legfőbb szellemi ellenfelei, az „írastudók és farizeusok” közötti összeütközések egyik leggyakoribb kiváltója az volt, hogy Jézus megszegte **a szombati munkaszünettel kapcsolatos** előírásokat, főképpen gyógyításaiival. Az egyik ilyen alkalommal, a béna kezű ember esetében (Mk 3,1-6), amikor „figyelték őt, vajon meggyógyítja-e szombaton, hogy aztán vádat emeljenek ellene”, Jézus egy óvodás korú gyermekek számára is könnyűszerrel megválaszolható kérdéssel lép ki a csapdahelyzetből: **„Megengedett dolog-e szombaton jót tenni vagy rosszat tenni, életet megmenteni vagy elpusztítani?”**¹ Másik két esetben még konkrétabb, gyakorlatiasabb és személyhez szólóbb, és ezért még találóbb Jézus kérdése. A tizenhét éves görnyedten járó asszony meggyógyításakor így hangzik: **„Nem oldja-e el mindegyikőtök szombaton is ökrét vagy szamarát a jászoltól, és nem vezeti-e ki itatni?”** (Lk 13,15), a vízkóros férfi meggyógyításakor pedig így: **„Ki az közületek, aki szombat napján is azonnal ki nem húzza fiát vagy ökrét, ha az kútba esik?”** (Lk 14,5).

A „szombat” körüli konfliktusok hátterében ez az ószövetségi előírás állt: „Jahve megparancsolta: Hat napon át szabad dolgozni. A hetedik nap legyen előttetek szent, a tökéletes nyugalom napja, szent *Jahve számára!* Mindenki, aki ezen a napon munkát végez, halállal bünhődjék. Szombaton még tüzet sem gyújthattok házaitekben” (2Móz 35,1-3). Eszerint a szombatot Isten nem az ember javára rendelte, hanem **önmaga tiszteletére**. Oly **kizárólagosan**, hogy az ember legelemibb szükségleteinek is háttérbe kell szorulniuk, például a főzés céljából történő tüzugyújtásnak. És oly **szigorúan**, hogy Isten a szombat minden áthágását halállal bünteteti.

Jézus rádöbbedt: Micsoda Isten az ilyen?! Pontosabban: Micsoda istenkép?! – és a szombati kalásztépéssel kapcsolatos vitában egyszerűen megfordította a logikai sorrendet: „Isten a szombatot teremtette az emberért, nem pedig az embert a szombatért”, az eredetiben: **„A szombat lett az emberért, nem pedig az ember a szombatért”** (Mk 2,27).

Így, kijelentő módban hagyományozták át ezt a tanítást, de könnyen elképzelhetjük, hogy **eredetileg kérdő módban** fogalmazta meg, kérdéssel válaszolva a farizeusok kérdésére („Miért tesznek [tanítványaid] olyat, ami nem megengedett?”). A kérdés formájú válasz még jobban kifejezné talpraesettségét, és csipetnyi iróniát is tartalmazna: „Vajon Isten előbb a szombatot alkotta meg a maga tiszteletére, és csak aztán **az embert a szombatért** (hogy szombaton ne kelljen egyedül tisztelnie önmagát), vagy **a szombatot az emberért** alkotta?”²

*

¹ Ezzel persze nemcsak önmagát akarta menteni, hanem ellenfeleit is gondolkodásuk, konkrétan istenképük átalakításra akarta ösztönözni, mert őket is meg akarta gyógyítani...

² Feltevésünkre feljogosít, hogy az ilyen esetek túlnyomó többségében, amikor Jézus ötletesen kivágta magát egy nehéz helyzetből, kérdés formájában fogalmazta meg „mentségét”.

Ugyancsak sok vitára adott alkalmat **a rituális tisztaság** kérdésköre, vagyis hogy mi az, ami összefér, vagy nem fér össze Isten tisztaságával, szentségével (vö.: a szombat „szent Jahve számára”), ez azonban gyakorlatilag azt a kérdést jelentette, hogy mitől válik az ember tisztává, értékké, vagy éppen értéktelenné Isten szemében (teológiai megfogalmazásban: „mitől igazul meg”).

Amikor egyes farizeusok és jeruzsálemi írástudók látták, hogy Jézus tanítványai mosatlan kézzel esznek, számon kérték Jézustól, hogy követői „miért nem járnak el a vének hagyománya szerint”. Márk evangélista szerint Jézus ekkor előbb saját törvényszegésükkel szembesítette ellenfeleit (7,9-13), majd „a tömegnek” adta meg a választ: „*Semmi olyan nem teheti tisztátalanná az embert Isten előtt, ami kívülről megy beléje, hanem az teszi tisztátalanná, ami kijön belőle*” (7,16). Ennek az eligazításnak éppen egyszerűségében van az ereje, de úgy látszik, még tanítványai sem fogták föl, ezért kénytelen volt nekik külön elmagyarázni, ezúttal is kérdésként; ez kicsit „szájbáragósabb” és bővebb, mint a tömegnek adott válasz. Eredetiségét és szellemességét pedig éppen a vulgáris csattanó adja (7,18-19): „*Nem fogjátok föl, hogy ami kívülről megy be az emberbe, nem teheti tisztátalanná, mivel nem a szívébe megy, hanem csak a gyomrába – majd pedig a budiba kerül?*”

Ennél érthetőbben és szemléletesebben nehezen lehetett volna elmagyarázni a dolgot, a bátor és ötletes szóhasználat jelentőségét pedig – súlyos teológiai kérdésben a budira hivatkozni... – az mutatja, hogy a „budi” kifejezést az ókor egyetlen klasszikusa sem vette soha a szájára, és már az Újszövetség egyes másolói is szégyelltek: a **D** kódex a „kanális, árok, gödör” görög megfelelőjével helyettesítette.

*

A hagyományok közé tartoztak **a böjtölési szokások** is, különösen a farizeusok körében, akik egy alkalommal számon is kérték Jézustól, hogy az ő tanítványai miért nem böjtölnek (Mk 2,18). Ahhoz, hogy megértsük e számonkérés súlyát, illetve Jézus válaszában nagyszerűségét, három dolgot kell tudatosítanunk: a) Ez a böjtölés nem valamilyen külsőséges-felszínes vallásgyakorlatot jelentett, hanem azt a böjtölést, amely az Isten (Jahve) távolléte miatt szomorúságot fejezte ki, illetve „Isten uralmának” eljövételét akarta siettetni. b) Az Ószövetségből mindenki számára ismert volt az a kép, amely szerint „Izrael Jahve menyasszonya”, és „Jahve Izrael népének vőlegénye” (pl. Iz 54,5; Jer 2,2; Oz 2,18). c) A Jordánba történt alámerítések Jézus azt élte át, hogy nem kell tovább várakozni: „Itt a kedvező idő” (Mk 2,15), Isten nincs távol, hanem jelen van, mégpedig nem leszámolásra kész bíróként (ahogyan Keresztelő János prédikálta), hanem – az ószövetségi képet használva – népének szerető vőlegényeként.

Így már érthető Jézus ismét csak kérdésbe öltöztetett, ropant egyszerű és mégis nagy teológiai mélységű, szemléletes válasza (Mk, 2,19): „*Vajon böjtölhet-e a násznép, ha a vőlegény vele van a lakodalmas teremben?*”

*

A mózesi törvény, valamint a hagyományok és a szokások kérdése olykor „elvi síkon” is fölvetődött: **Mi a legfontosabb**, a törvény mely részeit kell elsődlegesen megtartani? (Vö. Mk 12,28: „Melyik az első az összes parancsok közül?”) Erre utal a farizeusoknak címzett jézusi szemrehányás: „Jaj nektek, farizeusok..., mert tizedet adtok ugyan a mentából, az ánizsból és a köményből, viszont figyelmen kívül hagyjátok ... [Isten] ítéletét [azt, hogy Isten megítélése szerint mi a helyes], az irgalmasságot és a hűséget” (Mt 23,23), illetve Lukács megfogalmazásában: „...tizedet adtok ugyan mentából, kaporból..., viszont kikerülitek Isten ítéletét és szeretetét [Istennek az ember iránti szeretetét]” (11,42). Vagyis a jelentéktelen dolgokra gondosan ügyelnek, viszont az összehasonlíthatatlanul fontosabbakat könnyedén figyelmen kívül hagyják. Jézus szellemes összefoglalása és végkövetkeztetése: „*Vak vezetőik! A szűnyogot megszűritek, a tevét pedig lenyelitek*” (Mt 23,24)!

De hogyan is láthattak volna világosan a Jézust bíráló farizeusok és írástudók? Ő erre is megadta a választ, ismét remek képet használva (Lk 6,41): „*Miért nézed a szálkát testvéred szemében – a gerendát pedig, amely a saját szemében van, nem veszed észre?*” Ennek a mondásnak az ötletességét nem csorbítja, ellenkezőleg, csak fokozza, hogy Jézus itt éppen a rabbik körében ismert és használatos közmondással él! A jelenet háttérében pedig az áll, hogy mindenekelőtt az írástudók – foglalkozásukból fakadó – feladata volt, hogy ügyeljenek „testvéreik” (kollégáik, tágabban pedig honfitársaik) „látáshibáira”, azaz teológiai tévedéseire. Egyikük fordulhatott így jóindulattal a „tévtanító” Jézushoz: „Testvér, én jót akarok neked, hadd húzzam ki szemedből a szálkát! Mert nekem úgy tűnik, tévedésben vagy, amikor figyelmen kívül hagyod a szombatot, egy asztalhoz ülsz a bűnösökkel...” Jézus azonban nem lehetett levenni a lábáról, és megadta az illetőnek a keménynek tűnő, de szintén jóindulatú útmutatást: „*Vesd ki előbb szemedből a gerendát, akkor majd elég tisztán látsz ahhoz, hogy kivedd testvéred szeméből a szálkát*” (Lk 6,42)!

*

Ám Jézus nem csupán ellenfeleit tudta sziporkázó szellemességgel „helyretenni”, hanem **szimpatizánsait is**. Amikor valakit felhívott arra, hogy kövesse őt, és az illető azt felelte: „Engedd meg, hogy előbb elmenjek, és eltemessem apámat!”, akkor így szólt: „*Hagyd a halottakra, hadd temessék el halottaikat!*” Majd hozzátette (kezünkbe adva e kemény szavak helyes értelmezésének kulcsát): „*Te pedig menj el, és hirdesd Isten országát*” (Lk 9,59-60)!

Jézus nem volt fanatikus. Még tanítványai fáradságára is tekintettel volt, és biztosította számukra a pihenést (Mk 6,30-31; 14,38). Tehát a szó szerinti értelmezés, az éppen elhunyt apa eltemetésének megtiltása ellentmondásban állna egész személyiségével és viselkedésével, de teljesen értelmetlen is lenne, hiszen Isten országa nem szenvedne

kárt, ha az illető fél vagy egy nap „késéssel”³ kezdené hirdetni. Ezért azt az értelmezést nyugodtan kizárhatjuk.

Reálisan feltételezhetjük viszont, hogy az „Előbb hadd temessem el apámat” azt jelenti: „Hadd várjam meg, amíg apám meghal; ő ugyanis ellenzi, hogy kövessék, s ha mégis megtenném, abból családi konfliktus lenne!” Jézus kétségtelenül kemény és merész válasza ekkor azt jelentené: Hagyd a szellemileg halottakra [= az Isten országa, a szeretet ügye szempontjából halottakra], hogy megvárják, amíg családi konfliktusok nélkül követhetik szívük vágyát! Te csak menj, és hirdesd Isten ügyét!”

Mivel azonban ez a kérdéskör, illetve magyarázat inkább Lk 9,61-62 sajátossága, valószínűbbnek kell tartanunk, hogy az „Előbb hadd temessem el apámat” azt jelenti: „Hadd várjam meg, amíg apám meghal, ugyanis csak akkor juthatok hozzá örökségemhez, s ha nem leszek ott, lemaradhatok róla!” Ekkor rögtön világos és konkrét értelmet kapnak Jézus szavai: „Csak a szellemileg halottak [= a szeretet ügye szempontjából halottak] számára fontos az örökség, csak ők várnak arra, hogy hozzájussanak. Te menj, és hirdesd az [igazi] életet!”

*

A következő két esetben **súlyos teológiai problémát** old meg Jézus bámulatos ügyességgel – bár mai megértésük-höz valóban komoly háttérismeretekre van szükség.

Amikor a Jézust körülvevő tömegen áthatolva, egy bénát visznek hozzá annak rokonai-barátai, bizalmukat látva Jézus így szól a bénához: „*Gyermekem, Isten megbocsátja bűneidet*” (sok fontos kódex szerint: „megbocsátotta”: Mk 2,5). Ez azt jelenti: „Betegségednek semmi köze a bűneidhez. Isten nem fizet betegséggel a bűnökért, hanem megbocsátja a bűnököt, mégpedig ingyen!” Fontos volt ezt kijelentenie, akkoriban ugyanis úgy gondolták – manapság nem? –, hogy a betegség Isten büntetése az illető, vagy elődei (nyilvánvaló vagy titkos) bűneiért (vö. Jn 9,2).

Szavai nyomán az épp ott ülő írástudók ezt fontolgatják magukban: „Ki ez, hogy így mer beszélni? Istent gyalázza!” Felfogásuk szerint Jézus azt gyalázta, ami Istenben a legistenibb, vagyis hogy Isten abszolút *igazságosan* jutalmaz és büntet, s ettől csak ő maga térhet el *kegyelmi* aktusai révén, másfelől pedig csak az „általa felhatalma-

zott” személyek (az áldozatot bemutató papok vagy próféták) ismerhetik fel és jelenthetik ki, hogy adott esetben megbocsátott-e, vagy sem.⁴

Jézus azonban átlát rajtuk, amihez nem volt szüksége semmilyen „természetfölötti képességre”, mert ismerve kora teológusainak gondolkodásmódját, „józan paraszti ésszel” is tudhatta, hogy teológiai előfeltevéseik alapján azt kell gondolniuk, amit most ténylegesen fontolgtatnak, vagyis hogy ő Istent gyalázza Isten ingyenes bocsánatának kihirdetésével. Ezért aztán két kérdéssel felel meg ki nem mondott gondolataikra (Mk 2,8-9):

„*Miért fontolgtátok ezeket szívetekben?*” A „Miért?” kérdőszó értelme itt nem „Mi okból?”, hanem „Mi célból?”, ahogyan ezt a máteí változat (Mt 9,4) határozottan alátámasztja: „Mi célból (gör. *hinati*) gondoltok rosszakat szívetekben?” Magyarul: Milyen céllal teologizáltok? Valóban az a célotok, hogy „Isten megdicsőüljön”, vagyis tiszteljék és szeressék őt az emberek, vagy az, hogy a „bűnösök” „megérdemelt” verést kapjanak?

Majd következik a bravúros befejezés: „*Mi könnyebb? Azt mondani a bénának: Isten megbocsátja bűneidet!, vagy azt mondani neki: Állj fel, fogd hordágyadat, és jár-kálj!?*” – Súlyos ironia! Természetesen *egyformán* könnyű *elmondani* az egyik vagy a másik mondatot! Csak-hogy az írástudók még azt a semmi fáradságot nem igénylő segítséget sem akarják megadni a bénának, hogy *azt mondják* neki: Isten ingyen megbocsátja a bűnököt, és nem bünteti azokat betegséggel – hanem azt akarják, hogy „*érvényesüljön Isten igazságossága*”: maradjon beteg, „elnyerve bűnei méltó büntetését”.

Talán nem tévedünk nagyot, ha azt gondoljuk, hogy sem Jézus előtt, sem azóta, soha nem oldottak meg súlyos teológiai problémát ilyen könnyed, már-már légies eleganciával – a „köz nép” számára is első hallásra érthetően! Hasonlót mondhatunk el a következő esetről is, azzal a különbséggel, hogy ennek első hallásra történő megértéséhez és nagyra értékeléséhez korabeli teológusnak kellett lenni.

Egy alkalommal, amikor Jézus a jeruzsálemi templomban tanított, valaki fölvetette az akkoriban szinte mindenkit izgató messiási problematikát, amire Jézus így felelt (Mk 12,35-37): „*Hogyan mondhatják az írástudók, hogy a Messiás Dávid fia?*”⁵ Hiszen maga Dávid mondta a szent Lélek által: »*Így szólt az Úr az én uramhoz: Ülj a jobb*

³ A nagy hőség miatt általában még aznap eltemették az elhunytakat.

⁴ Az írástudók szavainak folytatása – „Mert ki képes megbocsátani a bűnököt, ha nem egyedül Isten” – nem hiteles, ez Márk betoldása, ami két dologból is következik: a) Jézus szóban forgó mondása egyáltalán nem azt jelenti, hogy „a maga nevében”, „saját bűnbocsátó hatalmánál fogva” bocsátja meg a béna bűneit, csupán azt állítja, hogy Isten megbocsátja/megbocsátotta azokat: a görög szövegben ugyanis szenvedő igealak áll („megbocsátattak”), az ún. *passivum divinum*, amely Isten – tiszteletből történő – körülírására szolgál. b) A szigorúan monoteista zsidók körében eszébe sem juthatott senkinek, hogy Jézus Istennek tartja magát, és ezért

mondja, hogy „megbocsátattak” [szokványos fordításban: „bocsánatot nyertek] a bűneid”. – Az általa betoldott kérdéssel Márk elő akarja készíteni a 10. versben következő krisztológiai tételét, miszerint Jézusnak mint (apokaliptikus) Emberfiának és mennyei Bírónak már a földön is van hatalma a bűnök megbocsátására, s ezt a rákövetkező csodatevéssel bizonyítja.

⁵ A „Dávid fia” kifejezés utalhatna a biológiai leszármazásra is, itt azonban inkább a szellemi rokonságot-hasonlóságot, illetve a szellemi utódlást fejezi ki (vö. Mk 10,47-48; 11,10), annál is inkább, mivel a vér szerinti leszármazás még nem akadályozta annak, hogy trónra lépésével a fiú apjának urává váljék.

kezem felől, amíg ellenségeidet lábaid alá vetem!«Maga Dávid mondja ő t» úrnak«, de akkor hogyan fia neki?»

Jézus remeklése ezúttal abban áll, hogy egyszerűen rámutat az isteni sugalmazásának tartott zsoltárszöveg *belső ellentmondására*: ha a Messiás Dávid „fia”, akkor nem lehet „ura” Dávidnak, és ezzel arra világít rá, hogy „a szent Lélek által szóló” Dávid tévedett, mert *semmiféle* messiás („Isten földi helytartója”) nem létezik, hiszen Isten maga az egyetlen „úr” (vö. Mk 12,29!), és ezért az általa akart „világrendben”, a szeretet rendjében („Isten országában”) *semmiféle* emberi uralomnak nincs helye (vö. Mk 10,40!).⁶

*

Jézus egyszer az *egyházi adó* alanyaként került kínos helyzetbe (Mt 17,24-26). Minden valószínűség szerint az történt, hogy amikor „állandó lakhelyén” (vö. Mk 2,1.15; 3,20), Kafarnaumban a templomadó beszédői kérték tőle az adót, nem fizette meg, ezért az adószedők megkérdezték Pétert: „A ti mesteretek nem fizeti a templomadót?” Péter alighanem enyhíteni akarta a konfliktust, és azt mondta: „De igen!”, úgy értve, hogy később majd megfizeti. Hazaérve azonban Jézus ezt a kérdést tette föl neki: „Mit gondolsz? A földi királyok kiktől szednek vámot vagy adót? Fiaiktól, vagy az idegenektől?”⁷ Péter természetesen azt felelte: „Az idegenektől.” Jézus pedig levonta a cáfolhatatlan következtetést: „*Akkor tehát a fiak szabadok!*” – vagyis adómentesek.

Jézus szerint a templomhoz fűződő viszonyt is az Istenhez fűződő viszonyhoz kell meghatározni, az pedig, ha helyes, nem hatalomra és jogra épülő, hideg uralmi viszony, mint a földi uralkodók és alattvalóik között. Csak egy világi módon felfogott „Isten országában” lenne helyénvaló a templomadó (avagy „egyházi adó”). Isten azonban, a „mennyei király” (vö. Mt 18,23; 22,2.11) Atyánk, s az apák nem adóztatják meg fiaikat. Ez a családiasság végét jelentené. A fiak szabadok.⁸

*

Mielőtt rátérnénk az utolsó két esetre, amelyek a leglátványosabban bizonyítják Jézus zsenialitását, vegyük szemügyre azt az esetet, amikor Jézus úgy vágta ki magát egy kínos helyzetből, hogy nem vágta ki magát: egyszerűen *megtagadta a választ* (Mk 11,27-33).

A jeruzsálemi templom „megtisztítása” (Mk 11,15-17) után odamentek hozzá a főpapok, az írástudók és a vének, és megkérdezték: „Milyen hatalommal teszed ezeket?...” Mire ő azt mondta nekik: „*Ellenkérdést intézek hozzátok. ... Feleljetek nekem, akkor megmondom majd nektek, milyen hatalommal teszem ezeket. A János által végzett alámerítés Istentől való volt-e, vagy emberektől?*” Ellenfelei

erre taktikázni kezdtek, és tekintélyüket meg állásukat féltve, végül azt felelték: „Nem tudjuk.” Erre Jézus így szólt hozzájuk: „*Akkor én magam sem mondom meg nektek, milyen hatalommal teszem ezeket.*”

Proféta, azaz Isten küldötte, követe lévén Jézus független emberként viselkedik a „lelki hatósággal” szemben: válszuktól teszi függővé, belemegy-e a vizsgálataiba. Ez nem azt jelenti, hogy nem veszi komolyan ellenfelei kérdését; hiszen egyrészt valóban „le akarta rombolni a templomot”, persze nem fizikai, hanem sokkal mélyebb értelemben (ld. Mk 11,15; 13,2), másrészt ellenfeleit is meg akarta menteni, rá akarta vezetni őket a helyes magatartásra. Ellenkérdésével és Keresztelő János példájával azt mutatta meg, hogy *tisztán racionális* érvekkel, illetve *inkvizíciós* módszerekkel nem lehet „tesztelni” Isten küldötteit, nem lehet megkülönböztetni az emberi szellem működését Isten „szellemének”, „Lelkének” működésétől. Ezért nem adhat – és nem is ad választ a felhatalmazását firtató kérdésre.

*

Az egyik olyan csapdahelyzet, amelyben Jézus közvetlen életveszélyben forgott, és válaszára függött, megmenekül-e abból, az volt, amikor a farizeusok és a heródiánusok (egymás vallási és politikai ellenfelei!) összefogtak, és hogy szaván fogják, megkérdezték tőle (Mk 12,13-14): „Szabad-e adót fizetni a császárnak, vagy nem? Adjunk, vagy ne adjunk?”

Ha Jézus helyesli *az adó* megfizetését a rómaiaknak, akkor a nyilvánosság előtt kollaboránsnak bizonyul – és könnyen áldozatául eshet például zelóta fanatikusok orgyilkosságának; ha helyteleníti az adó megfizetését, akkor a megszálló római hatalom nyílt ellenségének bizonyul – és Pilátus minden további nélkül kivégeztetheti (vö. Lk 23,2!). Tehát nem felelhet sem igennel, sem nemmel!

És ekkor – a dénár bemutatásának bizonytalan hitelességű közjátéka után (Mk 12,15-16) – elhangzik Jézus talán legtöbbször idézett, értelmezett és félreértelmezett válasza (Mk 12,17): „*A császárnak adjátok meg mindazt, ami megilleti a császárt, viszont adjátok meg Istennek mindazt, ami megilleti Istent!*”

E válasz első felének lényege: A császár nem versenytársa Istennek, következésképpen mindazt, ami megilleti őt, jó lelkiismerettel megadhatjátok neki, mert ezzel semmit nem vesztek el Istentől, és adjátok is meg neki, ahelyett hogy lázadónatok ellene!⁹ (Ez nagyon súlyos üzenet volt a zelótáknak és minden „igaz zsidó hazafinak”...) Jézus válaszában második felét csak akkor érthetjük helyesen, ha tudatosítjuk, hogy nem mellérendelten áll az

⁶ Ez az értelmezés megfelel annak, hogy Jézus máskor is feltárta a próféták tévedéseit (ld. pl. Mk 9,4-8.12-13; Mt 11,11).

⁷ A „fiak” ez esetben nem átvitt értelemben, hanem szó szerint értendő, azaz a királyfiakat (hercegeket) jelöli, az „idegenek” pedig a királyok uralmának alávetett embereket.

⁸ Később bizonyos zsidókeresztény csoportok sajnos az ellenkezőjére fordították Jézus egyértelmű állásfoglalását, nem akarván „megbotránkoztatni” zsidó környezetüket; ezért aztán

betoldották a 19,27-et, amely szerint Jézus csodás módon előteremtette az adópénzt, és határozott elvi állásfoglalása ellenére mégis megfizette a templomadót.

⁹ Ez a válasz azonban még két nagyon fontos dolgot tartalmaz. Egyrészt Jézus semmiképp sem tanítja azt, hogy a császárnak, vagyis az államhatalomnak bármit és mindent meg kell adni, amire csak igényt tart, akár az adóztatást, akár valami mást

első mellett (mintha bármit is mellé lehetne rendelni Istennek, és lehetséges lenne „két úrnak szolgálni”, ld. Mt 6,24), hanem annak tökéletes fölérendelten, mint az a nézőpont („hermeneutikai horizont”), amelyből az adózást és minden más kérdést is tekinteni kell. Mondanivalója tehát: Az *elsődleges* az, hogy megadjuk Istennek, ami őt megilleti – mindenki másnak pedig csak annyit, ami ezután még „megmarad”, vagyis ami ebből következik, illetve ezzel nem áll ellentétben!¹⁰

Útmutatásával Jézus – az ókori világban gyakorlatilag ismeretlen módon – egyfelől *szétválasztotta* a politikát és a vallást (de nem szigetelte el, ld. alább „c”!), másfelől – teljes ellentétben Pállal (Róm 13,1-7) – *megszüntette* az uralmi struktúrák misztifikálását és abszolutizálását. Felfogása mögött annak az Istennek a képe (és élménye: Mk 1,10-11!) áll, aki a) *nem köthető többé* (mint a nemzeti istenek) egy néphez és földterülethez (Jézus Istene „Izrael Istene” marad ugyan, de nem kizárólagosan: ő azt akarja, hogy „minden nép számára nyitott ház” legyen a templom: Mk 11,17), b) *éppoly kevésbé azonosul* Dávid vagy egy Dávid-utód szakrális zsidó királyságával (vö. Mk 8,29; 10,48; 11,10!), mint a szakrális pogány Római Birodalommal, c) *nem a politikai-evilági terület „mellett”* akar egy elhatárolt, paradicsomi „Isten országát” létrehozni, hanem éppen e konkrét világ adottságai „közepette” akar fokozatosan „uralomra jutni”, vagyis akarja a maga szeretetmintájára áthatni és átalakítani a világot, mégpedig d) olyan *emberek által*, akik annak „megadására”, megvalósítására törekszenek, ami „megilleti Istent” (vö. Mt 6,10: „Jöjjön el a te országod” = „Legyen meg a te akaratod”).

Jézus ezzel *teljesen új távlatot* nyitott meg a politikai élet alakítása előtt (is), azt, amelyet másutt így fogalmazott meg: „Keressétek *előbb* Isten országát..., akkor ő majd minden mást hozzáad nektek” (Mt 6,33)! Az Isten országa melletti elsődleges és kizárólagos elkötelezettség majd „magától” (vö. Mk 4,28) megtermi a politikai, társadalmi és gazdasági „üdvösség” gyümölcsét!

illetően; másrészt nem mondja meg konkrétan, mi illeti meg a császárt (közelebről: mennyi adó illeti meg; még az is lehetséges, hogy semennyi); nem gyáva taktikázásból, és nem is azért, mert ő nem szörszálhasogató jogász vagy moralista, hanem azért, mert erre nincs „recept” (ahogyan másra sincs), vagyis nem lehet megmondani, csak a „politikai ész” döntheti el esetről esetre, természetesen ahhoz igazodva, ami Istent illeti meg. Az adózás példáját véve (de természetesen csak általánosságban): Jegtalan adót fizetni szabad, és a helyzettől függően, a nagyobb rossz elkerülése érdekében talán szükséges is. De jegtalan adókat kiszabni, vagy engedelmes állami hivatalnokként behajtani, biztosan isten- és emberellenes.

¹⁰ Jézusnak ezt nem kellett külön meghatározni, hiszen minden zsidó tudhatta, mert ezt tartalmazta a „főparancs”: szeretni őt minden képességünkkel (Mk 12,29-30). Pontositásként legfeljebb annyit tett hozzá, hogy az Isten iránti szeretettől elválaszthatatlan az emberek iránti szeretet, Isten egyetemes, azaz mindenkit megmenteni kívánó akaratának teljesítése (Mk 12,31).

*

Nézzük végül azt a jelenetet, amelyben talán a korábbiaknál is zseniálisabban nyilvánul meg Jézus talpraesettsége és szellemessége (Jn 7,53-8,11)!

Az egyik kora reggel, amikor Jézus megjelent a Templomban, „a farizeusok és írástudók egy *házasságtörésen ért asszonyt* hoztak oda, és közepre állították”.

Közlük Jézussal a tagadhatatlan tényállást, majd azt, hogy Mózes törvénye mit rendel az ilyen esetre: halálbüntetést, konkrétan megkövezést (5Móz 22,22), és megkérdezik a népszerű rabbit, akiről közismert irgalmassága és a bűnösök iránti szeretete, mi az ő véleménye. Az evangélium szerint „ezzel próbára akarták tenni, hogy aztán bevádolhassák”.¹¹

Mindenesetre kérdésük sokszorososan rafinált – és életveszélyes (akárcsak az a kérdés volt, hogy szabad-e adót fizetni a császárnak): *Jézus négyszeresen kínos helyzetbe kerül*. Ha megengedi a megkövezést, akkor (1) szembekerül Róma törvényével, amellyel a kivégzések jogát magának tartotta fenn, (2) pusztulni hagyja az asszonyt, és (3) szembekerül saját elveivel is; ha megtiltja a megkövezést, akkor (4) szembekerül a zsidók törvényével, amely Isten törvényének számított. Ezek közül az 1-es és a 4-es szembekerülés mint lázadónak, illetve törvényszegőnek *az életét veszélyezteti!* Olyan választ kellene tehát adnia, amely egyszerre felel meg mind a négy, egymást kizáró követelménynek. Abszolút képtelenség, mondanánk mi. Jézus először nem szólt semmit, hanem „lehajolt, és ujjával írni kezdett a földön”. Sokan és sokszor találgatták már, hogy mit írt, és *két válasz* látszik a legvalószínűbbnek. *Az egyik:* annak a törvénynek a szövegét írta le, amelyre a vádlók hivatkoztak, amely azonban ilyen esetben azt is előírta, hogy a bűntárs férfit is ki kell végezni (5Móz 22,22); *a másik:* jelképesen Jeremiás 17,13-ra akarta emlékeztetni őket (esetleg ténylegesen írta is ezt a mondatot): „A porba íratnak [értsd: megsemmisülnek] azok, akik elpártolnak tőlem, mert elhagyták az Urat, az élő vizek forrását.”¹²

¹¹ Az utolsó napok légkörében ez nagyon is lehetséges, mégsem szükségszerű feltételezni: elég, ha azt gondoljuk, hogy tisztességes és ügybuzgó, de engedelmes teológusok voltak, ti. Mózesnek akartak engedelmeskedni (hiszen arra hivatkoznak, hogy „Mózes azt parancsolja a törvényben...” – amelyet hitük szerint mintegy Isten diktált neki).

¹² Az első változat mellett szól könnyebb érthetősége, a második mellett az, hogy magasabb, elvi síkon ad választ a kérdésre (és mint prófétai jelképes cselekedet is jobban illik Jézushoz, meg tartalmilag is jobban illik hozzá, mint a ragaszkodás a mózesi törvényhez). Mindenesetre a második változat azt jelenti, hogy a törvény szigorát érvényesíteni szándékozó vádlókat Jézus Isten ítélete elé utalja, amelynek alapján minden ember bűnös. Korabeli emberként a prófétai jelek iránt érzékkel bíró vádlóknak ebből meg kellett volna érteniük, hogy semmi alapjuk sincs a másik ember elítéléséhez, és inkább saját bűneiken kellene elgondolkozniuk.

Egyelőre azonban, úgy látszik, nem értik, vagy nem akarják érteni Jézus jelképes válaszát, ezért tovább faggatják, mire elhangzik tőle a történelem egyik legzseniálisabb mondata: *„Aki bűn nélkül van közületek, az dobja rá az első követ!”* Ez a válasz pofon egyszerű, ugyanakkor el-képesztően szellemes, és *egyszerre felel meg mind a négy főnti (egymást kizáró) követelménynek!*

Bámulatunkat csak fokozza, ha tudatosítjuk, hogy egyfelől Jézus úgy akadályozta meg a megkövezést, hogy *felszólított rá* (csupán a kezdés sorrendjét állapította meg: „az dobja az első követ”), s hogy másfelől *felszólítását a megkövezés végrehajtásának korabeli gyakorlatából vette* – egy lehetetfinom, ugyanakkor gyökerekig ható módosítással. Az volt ugyanis a szokás, hogy a kövezés kezdetén valamelyik vezető ember, vagy a jelenlévők közül a legidősebb felszólította a szemtanú[ka]t egy bevett formulával: „Aki közületek szemtanúja volt a bűnnek, az dobja az első követ” (5Móz 17,7). Jézus viszont, látszólag azonosulva felfogásukkal, és látszólag magára öltve a bíró szerepét, így szólít fel a kövezés megkezdésére: „Aki közületek *bűn nélkül van*, az dobja rá az első követ!...”

*

Voltaképpen minden felsorolt esettel kapcsolatban elmondhatjuk azt, amit az utolsó esetben különösen is: Micsoda lélekjelenlét! (És Lélek-jelenlét...) Ezek a válaszok csak olyan ember lelkében fogalmazódhattak meg, akire szó szerint érvényes volt ellenfeleinek róla adott jellemzése: „Mester, tudjuk, hogy igazmondó vagy, Isten útját az igazsághoz híven tanítod, és nem mások szerint igazodol, mert nem vezet emberi tekintet” (Mt 22,16)!

MERZA JÓZSEF

BELLETRISZTIKA (SZÉPIRODALOM)

Az iskolás gyerek rájga a ceruza végét, mert szabad fogalmazást kell írnia. Forgatja füzetét, bá-mészködik, fészkelődik ülőhelyén, fel-felugrál. Csinálna is a leckéjét, de legszívesebben kiszökne az utcára, a szabad levegőre. A kisgyerekek még nincs sok önálló gondolata, jobb szeret felmondani egy megtanult szöveget, mint saját el-

képzelései körül bizonytalankodni. Nehéz témát találni, azt sem tudja, hogyan fogja tanára fogadni a dolgozatot. Önmagát kellene adnia, de nem biztos abban, hogy másokat is érdekelnek gyengécske meglátásai, ezért jobbnak tartja, hogy igazodjék egy általában elfogadott témavilághoz és stílushoz.

Jó az iskolásnak, mert ha – önbizalom híján – nem tart túl sokat önmagáról, legalább abban biztos, hogy mindaz, amit tanárai elmondanak, maga az igazság, ő legfeljebb butasága, lustasága vagy ügyetlensége miatt nem képes megérteni, megtanulni a felnőttek bölcsességét. Azért rosszak a dolgozatai, azért tarkállik a füzete a piros aláhúzásoktól, mert ő közepes vagy gyenge tanuló, de hát vannak kitűnő diákok is, akik pontosan tükrözik a tévedhetetlen tanári igazságokat. A kisdíák nem tudja, hogy a tudományban feltevések, irányzatok, csoportok vannak, hogy ismereteink alakulnak az időben, és persze van áltudomány is, meg mítosz is, ami ugyanúgy rendszerbe szedhető, mint a valóságos tudás, ugyanúgy tanítható, bevasalható, mint a helyes ismeret. A mítoszokból is születtek könyvek és könyvtárak. A könyvekben lévő tételeket lehet kizárólagosaknak, szenteknek mondani és súlyos szentenciákként ráolvasni az emberek fejére.

Jelen soraimmal én is gyarapítom az emberiség írásainak gyűjteményét. Bevallom, hogy nem szeretek írni. Levelekre késve válaszolok, egy cikk elolvasása után nem ragadok azonnal tollat, halogatom a fogalmazást. Ámde most itt az alkalom és csak írással tanusíthatom, hogy át-érzem a helyzet fontosságát. Gondolni kell valamit, ma kell gondolni valamit és őszintén elmondani barátaimnak. Nehéz ez még akkor is, ha úgy látszik, hogy az ember mindig, tehát ma is gondol valamire és a tisztességes ember nem hazudik. Sokszor a könnyűnek látszó dolgok a nehezek. Hiszen mi gondom lehetne: kinyitom az evangéliumot és elmélkedem a napi szövegrészről. Előveszem a mai megbeszélésünk anyagát és nagy hangsúllyal elmondom, hogy nem járt le a Bokor történelmi küldetése. Kommentálok egy újsághírt annak bemutatására, hogy van megoldásunk egy fontos világproblémára. És így tovább.

Ebből a szempontból mai mondanivalóm szinte érdektelen. Műfaji kérdéssel kívánok foglalkozni. Hogy ne sokáig csigázzam az érdeklődést, elmondom, hogy mostanság szépirodalmat akarok csinálni. Kívülálló, nem szakember esetében, persze, a szó mindkét része kétségbevonható. Ámde akinek nagyok az igényei, annak felhívom a figyelmét arra, hogy ma már a falfirkálás is irodalom, továbbá, hogy a szépről alkotott fogalmunk meglehetősen nagy szórást mutat. Valamikor én is azt hittem, hogy a szép, irodalmi idézetekkel megtűzdelt, csattanós befejezésű exhortáció jó ugyan klasszikus értelemben vett elmélkedésnek, de valójában nem mozgósító, nem programadó, nem rendszerépítő, nem megrázó, inkább a lelki élet ürügyén végzett szépészeti tollászkodás. A forradalmi mondanivaló a lényeg, amely szenzációs új felfedezéseket hordoz, átalakítja az életet, nem hagy meg nyárspolgári kényelmekben, nem engedi, hogy a szépen gördülő mondatok eltereljék a figyelmemet az egyedül fontos dolgokról. Gyanakvással néztem hát minden olyan szövegre, amely látszólag nem hordozott súlyos üzenetet, egyszerűen csak szép volt, inkább csak élet volt és nem tudomány.